

PROTOKOL

**za prevenciju i postupanje u slučajevima prosjačenja i drugih
oblika eksploatacije djece u općini Banovići**

Banovići, februar 2021. godine

Prihvatajući obaveze iz člana 19. Konvencije o pravima djeteta (u daljem tekstu: Konvencija) koje obavezuje države članice da preduzmu sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere radi zaštite djeteta od svih oblika narušavanja fizičkog ili duševnog zdravlja, povrede ili zloupotrebe, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltetiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualnu zloupotrebu, dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili neke druge osobe kome je povjerena briga o djetetu, kao i člana 32. kojim se štiti pravo djeteta od ekonomske eksploatacije i obavljanja bilo kojeg rada na poslu koji može biti opasan ili ometati obrazovanje djeteta, odnosno, njegov fizički, mentalni, moralni, društveni i socijalni razvoj, te člana 39. Konvencije kojim je određena obaveza države da osigura mjere podrške za fizički i psihički oporavak djeteta – žrtve nasilja i njegovu socijalnu reintegraciju;

Polazeći od činjenice da je prevencija prosjačenja i svih drugih oblika eksploatacije djece od opšteg društvenog interesa i najbolji način zaštite djeteta od svakog oblika nasilja i eksploatacije;

Imajući u vidu da prosjačenje i svaki oblik eksploatacije djeteta predstavlja nasilje nad djetetom;

Uzimajući u obzir posljedice koje svaki oblik nasilja i eksploatacije djece ostavlja na rast, razvoj i odrastanje djeteta;

Opredjeljeni i posvećeni stvaranju okruženja u kojem će svako dijete na teritoriji općine Banovići biti zaštićeno od svakog oblika nasilja, prosjačenja i svih drugih vidova eksploatacije djece;

U cilju unapređivanja i jačanja međusobne saradnje svih aktera koji djeluju u lokalnoj zajednici u zaštiti djeteta od svakog oblika nasilja, zlostavljanja, eksploatacije i zanemarivanja,

Sa namjerom izgradnje lokalnog sistema prevencije i zaštite djeteta od prosjačenja i svih drugih oblika eksploatacije djece;

Općina Banovići

JU „Centar za socijalni rad“ Banovići

Policajska uprava Banovići

JZU Dom zdravlja „Banovići“ Banovići

JU Mješovita srednja škola Banovići

Aktiv direktora osnovnih škola

u Banovićima, dana 25.02. 2021. godine

p o t p i s u j u

PROTOKOL
za prevenciju i postupanje u slučajevima prosjačenja i svih drugih
oblika eksploatacije djece u općini Banovići

I UVOD

Zaštita djece od prosjačenja i svih drugih oblika eksploatacije djece je zadatak i obaveza kojoj svaka ozbiljna i civilizirana zajednica treba posvetiti veliku pažnju. Da bi se prava djeteta na zaštitu od eksploatacije, zlostavljanja i zanemarivanja ostvarila, neophodno je uspostavljanje sistema koji će prvenstveno djelovati preventivno, a u slučajevima kada se desi eksploatacija, zlostavljanje, zanemarivanje djeteta, osigurati pravovremenu međusektorsku i multidisciplinarnu intervenciju koja će obezbijediti adekvatno zbrinjavanje i oporavak djeteta žrtve.

Protokol za prevenciju i postupanje u slučajevima prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece u općini Banovići (u daljem tekstu: Protokol) se zasniva na međunarodnim i domaćim standardima u oblasti zaštite prava djece, uključujući pravo djeteta na zaštitu od svih oblika nasilja. Protokol također doprinosi implementaciji preporuka međunarodnih tijela u oblasti ljudskih prava prije svega, Komiteta UN za prava djeteta, Ekspertne grupe Vijeća Evrope za borbu protiv trgovine ljudima (GRETA) i State Department-a, koje su Bosni i Hercegovini upućene nakon obavljenog monitoringa u pogledu ostvarivanja prava djece odnosno, stanja u oblasti trgovine ljudima u našoj zemlji. Protokol je usko povezan sa Globalnim ciljevima održivog razvoja do 2030.¹, posebno provedbe Cilja 16 *"Promovirati miroljubiva i uključiva društva za održivi razvoj, osigurati pravdu za sve i izgradnju učinkovitih, odgovornih institucija na svim razinama"* koji podrazumijeva obavezu države da: *„Posvuda treba značajno smanjiti sve oblike nasilja i s njima povezane stope smrtnih slučajeva: okončati zloupotrebu i eksploataciju djece, trgovinu djecom i sve oblike nasilja i torture nad djecom.“*

Protokol predstavlja i operacionalizaciju Protokola za postupanje u slučajevima prosjačenja, skitnje, radne eksploatacije i drugih vidova zloupotrebe djece u Tuzlanskom kantonu² i implementaciju Preporuke Vlade Tuzlanskog kantona koja je upućena svim lokalnim zajednicama u Tuzlanskom kantonu nakon obavljenog monitoringa primjene kantonalnog protokola za period 2015-2019. godina.

Da bi međusektorski pristup u zaštiti djece dobro funkcionisao neophodno je da:

- svi učesnici imaju jasno definisane obaveze i propisane procedure postupanja;
- dobro poznaju svoju ulogu, osnovne uloge drugih aktera, kao i svoje profesionalne obaveze u odnosu na te uloge – pravila, ograničenja, načine djelovanja, a koja se odnose na prevenciju i zaštitu djece od svih oblika izrabljivanja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- dobro poznaju načine razmjene informacija i konsultacija unutar svoje institucije/ustanove i između svih aktera u sistemu zaštite djece od svih oblika, izrabljivanja, zlostavljanja i zanemarivanja, praćene odgovarajućim pisanim dokumentima i povratnim informacijama.

¹Ciljevi održivog razvoja (COR) je skup ciljeva koji se odnose na budući međunarodni razvoj. Kreirala ih je organizacija Ujedinjenih naroda i promovirala pod imenom Globalni ciljevi za održivi razvoj. Zamijenili su Milenijske razvojne ciljeve koji su istekli 2015. godine. Trajat će od 2015. do 2030. godine. Sačinjava ih 17 globalnih ciljeva i 169 pridruženih pod ciljeva

²„Službene novine TK“ broj: 8/14 od 16.06.2014. godine

Aдекватno postupanje nadležnih institucija, ustanova i nevladinih organizacija koja djeluju u općini Banovići vezano za problem nasilja nad djecom zahtjeva stalnu intersektoralnu saradnju koja je uslov za sveobuhvatnu i kvalitetnu zaštitu djece od svih oblika izrabljivanja, zlostavljanja i zanemarivanja. Jednostrana odgovornost ili postupanje učesnika npr. škole ili policije, neće dati očekivane rezultate, niti će doprinijeti prevenciji odnosno, suzbijanju prosjačenja djece.

Pojmovi koji se koriste u ovom Protokolu koji imaju rodni značaj, bez obzira na to koriste li se u muškom ili ženskom rodu, obuhvataju na jednak način muški i ženski rod.

1.1. OSNOVNA NAČELA I CILJEVI

1.1.1. Osnovna načela Protokola

Protokol se zasniva na četiri osnovna principa Konvencije o pravima djeteta:

1. *Pravo djeteta na život, opstanak i razvoj,*
2. *Najbolji interes djeteta,*
3. *Nediskriminacija,*
4. *Pravo djeteta na učešće-participaciju djeteta.*

Neotuđivo pravo na život ima svako dijete, a država ima obavezu da preduzme sve potrebne mjere da obezbijedi njegov opstanak i razvoj, što obuhvata pravo djeteta na fizički, mentalni, duhovni, moralni, psihološki i socijalni razvoj.

Zaštita najboljeg interesa djeteta podrazumijeva da najbolji interes djeteta mora biti od primarnog značenja u svim pitanjima u kojima je dijete uključeno ili koja na njega utiču, te da ima prednost pred interesom roditelja odnosno staratelja, ustanove ili zajednice, u situacijama kada se ovi interesi razlikuju od interesa djeteta.

Ovaj Protokol se odnosi na svu djecu, *bez diskriminacije* odnosno, bez obzira na porodični status, etničko porijeklo i bilo koje druge socijalne ili individualne karakteristike djeteta (rasu, boju, pol, jezik, vjeroispovjest, nacionalnost, mentalne, fizičke ili druge specifičnosti djeteta i njegove porodice).

Učešće djeteta - participacija osigurava se tako što dijete mora biti kontinuirano i blagovremeno informisano o svojim pravima, da mu se da mogućnost da izrazi svoje želje, stavove i mišljenje o svim pitanjima koja ga se tiču, u svim fazama procesa zaštite i na način koji odgovara njegovom uzrastu i razumijevanju situacije, kao i da se njegovo mišljenje uzme u obzir u skladu sa zaštitom njegovog najboljeg interesa. Učešće djeteta mora biti dobrovoljno, organizovano u podržavajućem okruženju i vođeno od strane educiranih profesionalaca. Prema djetetu koje učestvuje u postupku treba se odnositi s pažnjom, osjetljivošću, pravednošću i uvažavanjem u toku cijelog postupka, posebno pazeći na njegovu ličnu situaciju, dobrobit i specifične potrebe, s punim uvažavanjem njegovog fizičkog i psihičkog integriteta (Smjernice Odbora ministara VE o pravosuđu prilagođenom djeci, 2011.).

1.1.2. Ciljevi Protokola

Opšti cilj Protokola je uspostaviti funkcionalan, efikasan i intersektoralni referalni mehanizam koji će preventirati i suzbiti prosjačenje i sve druge oblike eksploatacije djece u općini Banovići, a djeci žrtvama osigurati sveobuhvatnu i adekvatnu zaštitu, rehabilitaciju i reintegraciju.

Specifični ciljevi Protokola su:

- *razviti i provoditi preventivne programe* kojima se obezbjeđuje bezbjedno i podsticajno okruženje za život svakog djeteta, a naročito djece u riziku od izlaganja prosjačenju i svih drugih oblika eksploatacije;
- *informisanje i educiranje* profesionalaca koji rade s djecom i za djecu, kao i šire javnosti, uključujući i djecu i njihove roditelje/staratelje i osobe koje o njima brinu, o štetnosti prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece te o načinu postupanja u slučajevima sumnje da je dijete žrtva prosjačenja i drugog vida ekonomske eksploatacije i zanemarivanja ili to može postati;
- uspostavljanje *efikasne i operativne procedure* koja će osigurati provovremen i adekvatan postupak zaštite djeteta od daljeg prosjačenja i eksploatacije te obezbijediti odgovarajuću pomoć djetetu u smislu sveobuhvatne i dugoročne zaštite;
- *reintegrirati djecu žrtve prosjačenja* i drugih vidova eksploatacije u zajednici;
- uspostavljanje *formalizovane saradnje* među profesionalcima iz relevantnih sektora radi zaštite djece odnosno, postizanja zajedničkog nivoa razumijevanja osnovnih principa i ciljeva zaštite djeteta;
- prikupljanje *statističkih podataka i vođenje evidencije* o slučajevima prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece u općini Banovići;
- redovno *izvještavanje Općinskog vijeća Banovići* o stanju prosjačenja i eksploatacije djece u općini Banovići.

1.2. OSNOVNI POJMOVI

Dijete je osoba koja nije navršila 18 godina života.³

Eksploatacija predstavlja iskorištavanje drugih putem prostitucije ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prinudnog rada ili pružanja usluga, ropstva ili postupaka sličnim ropstvu, služenja pod prinudom ili uklanjanja organa.

Koristan dječiji rad je rad koji obavlja dijete a koji ne ugrožava njegovo zdravlje ili čiji razvoj ne ometa njegovo školovanje. Takav rad obuhvata aktivnosti pomoći roditeljima u domaćinstvu, pomoć u porodičnom poslu ili zarađivanje džeparca radnim aktivnostima van vremena koje se provodi u školi ili tokom školskog raspusta. Pri obavljanju radnih aktivnosti djetetu treba da bude obezbijeden adekvatan nadzor roditelja ili druge odgovorne odrasle osobe, u skladu s njegovim uzrastom. Ovakav rad djece je koristan i poželjan, pomaže razvoju i sticanju kompetencija i ispoljavanju interesa djece, pruža im mogućnost za razvoj vještina i sticanje iskustva, doprinosi dobrobiti njih samih i njihovih porodica, povećava vidljivost i položaj djece kao kompetentnih aktera u društvu. Dijete s navršenih 15 godina može zasnovati radni odnos, a prije i nakon tog uzrasta može

³UN Konvencija o pravima djeteta, član 1.

se angažirati i u drugim raznovrsnim radnim aktivnostima koje nisu štetne po zdravlje, fizički, emocionalni, socijalni i moralni razvoj djeteta i ne ometaju njegovo školovanje.

Prosjačenje djece podrazumijeva aktivno ili pasivno učešće djece u aktivnostima prosjačenja, u pratnji roditelja ili druge odrasle osobe, sa drugom djecom ili bez pratnje. Prosjačenje predstavlja niz aktivnosti kojima osoba traži novac od nepoznate osobe, na osnovu svog socijalnog statusa ili u potrazi za humanitarnim donacijama pozivajući se na zdravstvene, vjerske ili druge socijalne razloge. Osobe koje prosjače mogu prodavati predmete manje vrijednosti zauzvrat tražeći novac čiji iznos nije utemeljen vrijednošću predmeta koji se prodaje.⁴

Prema **obliku** mogu se razlikovati tri osnovna tipa prosjačenja:

1. **individualno**-odnosi se na dijete koje samo, putem radnji tipičnih za prosjačenje traži milostinju, čak i verbalno se pozivajući na realne ili izmišljene potrebe;
2. **grupno**-bilo da se dobit dijeli ili ne, podrazumijeva postojanje dvoje ili više djece koje solidarišući se uzajamno iniciraju davanje milostinje. Česti slučajevi u ovoj kategoriji su mlade žene sa djecom u naručju, kao i same grupe djece. Nije rijedak slučaj čitavih porodica koje prose i u kojima se sistem vrjednovanja pojedinih normi prenosi iz generacije u generaciju.
3. **kolektivno** - kad se grupno prosi, postoji podjela uloga, a vrlo često i organizator prosjačenja.

Subjekti nadležni za zaštitu prava djece u općini Banovići obavezni su postupati po ovom Protokolu bez obzira na oblik prosjačenja.

Štetan dječiji rad je rad koji škodi blagostanju djeteta i ometa njegovo obrazovanje, razvoj i budućnost. To je rad, koji svojom prirodom i/ili načinom na koji se obavlja, nanosi štetu, zloupotrebljava i eksploatiše djecu ili lišava djecu obrazovanja (onemogućava ih da pohađaju školu, ili ih obavezuju da napuste školu prije vremena odnosno, prinudava djecu da se školuju u izuzetno teškim uslovima).

Prisilni dječiji rad je svaki rad koji se od djeteta zahtjeva pod prijetnjom bilo kakve kazne, bilo da je prisila primjenjena prema djetetu ili prema roditeljima, ili je u pitanju rad djeteta koji je posljedica toga što su njegovi roditelji uključeni u prisilan rad. Treba naglasiti da kod pojedinih oblika iskorištavanja djece postojanje dobrovoljnog pristanka ne sprečava utvrđivanje počinjenog krivičnog djela nad djetetom, zbog čega se pored termina prisilni dječiji rad više koristi termin radna eksploatacija djece.

Trgovina ljudima označava vrbovanje, navođenje, prevoz, predaju, skrivanje ili primanje osobe u svrhu iskorištavanja prostitucijom ili drugim oblikom seksualnog iskorištavanja, prisilnim radom ili uslugama, prisilnim prosjačenjem, ropstvom ili njemu sličnim odnosom, služenjem, odstranjivanjem dijelova ljudskog tijela ili kakvim drugim iskorištavanjem.⁵ Na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima bez uticaja je okolnost da li je dijete koja je žrtva trgovine ljudima pristalo na iskorištavanje. Kod trgovine djecom, nije potrebno niti neophodno dokazati da je postojala prijetnja ili upotreba sile ili drugih oblika prisile, otmice, obmane, prevare, zloupotrebe položaja nadmoći ili stanja ugroženosti, kako bi se utvrdilo krivično djelo trgovine djecom.

Zanemareno dijete je dijete koje je usljed nedovoljne brige roditelja/staratelja vaspitno, higijenski i obrazovno zapušteno, koje se odalo porocima: droga, alkohol, skitničenje, razbojništvo, krađa, prostitucija, prosjačenje, kao i svim oblicima maloljetničke delikvencije, te nasilja, povreda, ekonomske eksploatacije, seksualne zloupotrebe i svim drugim asocijalnim pojavama.

Djeca uključena u život i rad na ulici su ona djeca koja žive, rade ili borave na ulici i kojima ulica predstavlja dom ili centralno mjesto za obavljanje svakodnevnih aktivnosti. To su djeca sa različitim karakteristikama, koja se nalaze u različitim okolnostima: djeca beskućnici (uključujući

⁴Definicija Međunarodne organizacije rada 2004. godine

⁵Krivični zakon Federacije BiH, član 210a.

djecu koja žive na ulici sa svojom porodicom), djeca koja rade na ulici a spavaju u svojim domovima, djeca koja rade na pijacama i otvorenim tržnicama, djeca koja su napustila porodicu ili ustanovu i sl.

Ova djeca zarađuju sredstva za život prodajom raznovrsne robe, sitnih predmeta, pružanjem usluga (pranje vjetrobranskog stala na vozilima, pomoć pri parkiranju, čuvanju vozila, sviranje i pjevanje na javnim mjestima i sl.), prikupljanjem sekundarnih sirovina, prosjačenjem i drugim aktivnostima. Ona mogu biti samoorganizovana u grupe ili pod izvjesnom kontrolom i nadzorom porodice ili drugih osoba.

Dijete bez pratnje je osoba koja ima manje od 18 godina a koja je odvojena od oba roditelja te nije zbrinuta od strane staratelja koji bi se po zakonu ili običaju trebali brinuti za njega.

Djeca koja su izložena prosjačenju i drugim vidovima eksploatacije su **uvijek žrtve** određenih oblika nasilja, zloupotrebe i zanemarivanja brige roditelja, staratelja ili trećih osoba kojima su povjerene.⁶ Prosjačenje i eksploatacija djece ima za **posljedicu narušavanje fizičkog ili duševnog zdravlja djeteta**, ugrožavanje prava na obrazovanje, kao i moralnog, socijalnog i emocionalnog razvoja djeteta.

II PREVENCIJA PROSJAČENJA I DRUGIH OBLIKA EKSPLOATACIJE DJECE

Potpisnice Protokola obavezuju se da u okviru svojih nadležnosti djeluju proaktivno i preduzimaju odgovarajuće preventivne aktivnosti s ciljem sprečavanja prosjačenja i svih drugih oblika eksploatacije. Preventivni programi treba da budu multisektoralni i interdisciplinarni, da doprinose očuvanju podsticajnog okruženja za život i razvoj djeteta.

Preventivni programi treba da budu usmjereni prema:

- **Djeci**, u cilju podizanja njihove svijesti o rizicima i štetnosti prosjačenja i drugih oblika eksploatacije, te razvijanju vještina i sposobnosti kod djece koje su im potrebne za rano prepoznavanje, način prijavljivanja i zaštitu od eksploatacije;
- **Roditeljima/starateljima** djece o njihovim pravima, obavezama i odgovornostima u pogledu pravilnog odrastanja djeteta i zaštite od svih oblika nasilja, što uključuje i sve oblike eksploatacije;
- **Profesionalcima** u formalnom i neformalnom sistemu zaštite djece u pogledu poštivanja i ostvarivanja prava djeteta, naročito u odnosu na djecu koja se nalaze u visokom riziku od prosjačenja i svakog drugog oblika eksploatacije (romska djeca, djeca sa invaliditetom, djeca u stanju socijalne potrebe i sl.);
- **Opštoj javnosti** u pogledu rizika i posljedica štetnog rada djece i svakog drugog oblika eksploatacije, kao i odgovornosti svakog pojedinca u sprečavanju i prijavljivanju svih oblika nasilja nad djecom.

Grupa za dobrobit djece u općini Banovići u saradnji sa općinskom Službom za stambeno komunalne poslove, društvene djelatnosti i zajedničke poslove, a u okviru svog godišnjeg Plana rada, planira preventivne aktivnosti koje uključuju djelovanje svih institucija, ustanova i nevladinih organizacija koje u okviru svoje djelatnosti, na području općine Banovići, rade sa marginaliziranim grupama djece koja se nalaze u visokom riziku od prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece.

⁶Porodični zakona FBiH („Službene novine FBiH“ broj: 35/05), član 127.: „Dijete u porodici ima pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja.“

III POSTUPANJE NADLEŽNIH TIJELA U SLUČAJU PROSJAČENJA I DRUGIH OBLIKA EKSPLOATACIJE DJECE

U slučajevima prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece sva nadležna tijela u općini Banovići postupat će hitno.

3.1. OPĆINA BANOVIĆI

Općina Banovići će u skladu sa važećim domaćim propisima raditi na stvaranju uslova za zaštitu osnovnih prava djece koja se zateknu na području općine Banovići, a koja uključuju i sprječavanje prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece.

U cilju prevencije i suzbijanja prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece na području općine Banovići, Općina Banovići će:

1. Osigurati nužne uslove za funkcionisanje lokalne Grupe za dobrobit djece .
2. U okviru svojih nadležnosti stvoriti normativne pretpostavke i u Budžetu Općine Banovići osigurati sredstva za ostvarivanje osnovnih prava djece koja imaju prebivalište na području Općine Banovići, a koja su u riziku ili su žrtve prosjačenja i drugih oblika eksploatacije, prije svega: osiguranjem zdravstvenog osiguranja za djecu koja to pravo ne mogu ostvariti po drugom osnovu, stipendiranjem učenika osnovnih i srednjih škola, učenika uspješnih sportista i učenika osoba sa invaliditetom, subvencionirati nabavku užbenika/školskog pribora za učenike romske nacionalnosti i socijalno ugrožene osobe.
3. Na preporuku JU Centar za socijalni rad Banovići podržati uključivanje djece predškolskog uzrasta koja su u visokom riziku ili su žrtve prosjačenja i drugih oblika eksploatacije u sistem predškolskog obrazovanja, na bazi poludnevnog boravka.
4. U skladu sa svojim mogućnostima podržati programske aktivnosti nevladinih organizacija koje su usmjerene na prevenciju i suzbijanje prosjačenja i svih drugih oblika eksploatacije djece, kao i podršku i pomoć djeci žrtvama ovih krivičnih djela.

3.2. ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

Ovaj Protokol treba da sve uposlenike u odgojno-obrazovnim ustanovama senzibilise i obaveže na preduzimanje adekvatnih mjera u smislu ranog prepoznavanja i prijavljivanja slučajeva prosjačenja djece i drugih oblika eksploatacije, kao i pružanja odgovarajuće podrške i pomoći djeci/učenicima koji su izloženi ovim oblicima nasilja.

Obaveza je svih odgojno-obrazovnih ustanova da implementira postojeće preventivne i intervencijske programe zaštite djece od prosjačenja i drugih vidova eksploatacije, te prema potrebi razvija nove u saradnji sa vladinim i nevladinim sektorom.

Nastavno osoblje i stručni saradnici u odgojno-obrazovnim ustanovama dužni su se upoznati s međunarodnim standardima i odredbama pozitivnih propisa kojima su uređena prava djece/učenika, uključujući i pravo na zaštitu od svih oblika nasilja odnosno, eksploatacije.

3.2.1. Aktivnosti odgojno-obrazovne ustanove u prevenciji prosjačenja i eksploatacije djece

➤ Odgojno-obrazovna ustanova iz reda stručnih uposlenika imenuje **koordinatora za prevenciju prosjačenja djece** (u daljem tekstu: Koordinator) koji je ujedno i član općinske Grupe za sigurnost djece.

➤ Odgojno-obrazovna ustanova (obdanište, osnovna i srednja škola) u svom Godišnjem programu rada planira najmanje dvije **preventivne aktivnosti** u toku jedne školske godine na temu prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece, u kojoj sudjeluju svi uposlenici i djeca/učenici u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Preventivne aktivnosti sa djecom/učenicima organizuju se na časovima odjeljske zajednice i prilagođene su uzrastu i razvojnim mogućnostima djece/učenika. Menadžmet odgojno-obrazovne ustanove dužan je obezbijediti edukaciju i usavršavanje uposlenog nastavnog osoblja i stručnih suradnika na temu prevencije, prepoznavanja i postupanja u slučaju prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece, u skladu sa ovim Protokolom. U realizaciji te obaveze odgojno-obrazovne ustanove saraduju sa svim bitnim i relevantnim akterima u lokalnoj zajednici, a po potrebi i šire (centar za socijalni rad, policija, zdravstvene ustanove i dr.), uključujući i nevladine organizacije koje djeluju na polju prevencije i zaštite djece koja su u visokom riziku ili su žrtve različitih oblika nasilja.

➤ U slučajevima **nenajavljenog i neopravdanog izostanka** učenika sa redovne nastave koji traje duže od tri nastavna dana uzastopno, razredni nastavnik je po isteku tog perioda, prvog narednog dana, dužan kontaktirati roditelje/staratelje učenika. Ukoliko je nemoguće ostvariti kontakt sa roditeljima/starateljima učenika ili se roditelji/staratelji u roku od dva radna dana od dana zaprimljenog poziva ne odazovu istom, a učenik i dalje izostaje sa nastave, ili postoji sumnja u vjerodostojnost informacija dobijenih od strane roditelja/staratelja u vezi sa razlozima izostanka učenika sa nastave, razredni nastavnik je dužan da odmah o tome obavijesti pedagoga škole, a pedagog bez odlaganja direktora škole. Direktor škole u roku od 24 sata od prijema informacije pismenim putem **obavijestava Centar za socijalni rad Banovići** (u daljem tekstu: Centar) o neopravdanom izostanku učenika sa nastave a radi preduzimanja mjera iz porodičnopravne zaštite. U slučajevima neopravdanog odsustva učenika sa nastave u trajanju od pet nastavnih dana uzastopno, škola je po isteku tog perioda, prvog narednog dana, dužna također obavijestiti i nadležnu inspekciju za obrazovanje.

Razredni nastavnik vodi urednu evidenciju o učenicima koja sadrži: adresu, kućni broj telefona i po mogućnosti kontakt broj mobilnog telefona roditelja/staratelja.

➤ U cilju rane prevencije prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece, ustanova za predškolski odgoj i obrazovanje **prioritet pri upisu** djece u program predškolskog odgoja i obrazovanja daje djeci koja su u riziku ili su žrtve prosjačenja i drugih oblika ekonomske eksploatacije, kao i svih drugih oblika nasilja.

3.2.2. Postupanje po saznanju za prosjačenje i drugih oblika eksploatacije djeteta/učenika

- Po prijavi ili na osnovu saznanja (neposrednog ili od strane trećih osoba) da je dijete/učenik izložen prosjačenju i drugim oblicima eksploatacije, zaposlenik predškolske ustanove/škole (vaspitač, razredni nastavnik, stručni saradnik) bez odlaganja o tome obavještava Koordinatora u ustanovi, koji je dužan odmah **pozvati roditelje/staratelje djeteta/učenika** te ih upoznati sa činjenicama i okolnostima koje su odgojno - obrazovnoj ustanovi poznate, o neprihvatljivosti i štetnosti prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece po zdravlje djeteta/učenika, savjetovati ih s ciljem zaustavljanja eksploatacije djeteta, pozvati ih na uključivanje u savjetovanje ili stručnu pomoć unutar škole ili izvan nje (centar za socijalni rad, zdravstvena ustanova/centar za mentalno zdravlje, porodična savjetovališta i sl.) i izvijestiti o mjerama koje je odgojno-obrazovna ustanova podnijela ili je dužna poduzeti u cilju zaštite prava djeteta/učenika, koje uključuju i obavezu da slučaj prijave mjesno nadležnom centru za socijalni rad. Ukoliko Koordinator posumnja da roditelji/staratelji odobravaju, potiču, ne sprečavaju ili zloupotrebljavaju dijete za prosjačenje ili druge oblike ekonomske

eksploatacije, a sa roditeljima/starateljima su već prije obavljani razgovori, a dijete je i dalje izloženo prosjačenju i dječijem štetnom/prinudnom radu, o tome odmah obavještava Centar radi preduzimanja mjera u cilju zaštite djeteta/učenika.

Kada postoji sumnja da se radi o seksualnoj eksploataciji djeteta, Koordinator ima obavezu da po zaprimljenoj prijavi ili neposrednom saznanju bez odlaganja o tome obavijesti policiju i Centar.

- Kada uposlenik odgojno-obrazovne ustanove (vaspitač, nastavnik, stručni saradnik) uoči povrede na djetetu/učeniku ili je djetetu/učeniku vidno narušeno zdravstveno stanje u mjeri koja zahtijeva **hitnu ljekarsku intervenciju ili pregled**, a postoji sumnja da je to nastalo kao posljedica izloženosti djeteta/učenika prosjačenju ili drugim oblicima eksploatacije djece ili se prema okolnostima slučaja može pretpostaviti da su takve intervencije ili pregled potrebni, uposlenik odgojno-obrazovne ustanove odmah obavještava dežurnog nastavnika i poziva službu hitne pomoći ili na najbrži mogući način, koji ne šteti zdravlju djeteta/učenika, odvodi ili osigurava odvođenje djeteta liječniku od strane uposlenika škole, sačeka ljekarsku preporuku o daljem postupanju i dolazak djetetovih roditelja/staratelja odnosno, stručnog radnika Centra ukoliko postoji sumnja da su roditelji/staratelji počinioci masilja ili su doprinjeli nastanku ovog vida nasilja nad djetetom, a kojeg je dežurni nastavnik obavijestio prije odlaska djeteta/učenika u zdravstvenu ustanovu. O poduzetim radnjama u vezi zdravstvenog zbrinjavanja djeteta/učenika uposlenik odgojno-obrazovne ustanove pismeno obavještava Koordinatora, što uključuje dostavljanje podatke o identitetu djeteta/učenika, vrstama povrede i poduzetim mjerama.

Ukoliko se radi o posebno teškom obliku, intezitetu ili dužem vremenskom trajanju prosjačenja i eksploatacije djeteta/učenika, odgojno-obrazovna ustanova neposredno sarađuje sa nadležnom zdravstvenom ustanovom (centar za mentalno zdravlje, savjetovalište za porodicu i sl.) i centrom za socijalni rad u cilju psihofizičkog oporavka djeteta/učenika žrtve prosjačenja i drugih oblika eksploatacije.

- Učenicima osnovnog obrazovanja, žrtvama prosjačenja i drugih oblika eksploatacije, koji su zbog izloženosti prosjačenju i drugih oblika eksploatacije propustili određeno nastavno gradivo i/ili postižu slabiji uspjeh u školi, odgojno-obrazovna ustanova osigurava **dodatnu podršku** u savladavanju školskog gradiva, koja je zbog specifičnih okolnosti i potreba ove djece bazirana na individualnom programu nadoknađivanja zaostataka u učenju, kako bi učenik ostvario definisani minimum.⁷ Učenicima koji su zbog prosjačenja i drugih oblika eksploatacije prekinuli redovno školovanje, a radi **sustizanja propuštenih razreda**, osnovna škola koja teritorijalno gravitira prebivalištu djeteta/učenika organizuje instruktivnu nastavu i polaganje razrednog ispita po ubrzanom nastavnom planu i programu, o čemu obavještava centar za socijalni rad. Finansijska sredstva potrebna za održavanje nastave i polaganje razrednih ispita obezbjeđuju se iz budžeta Kantona.⁸ U specifičnim situacijama, a na zahtjev centra za socijalni rad, javne ustanove za srednje obrazovanje u općini Banovići mogu organizovati instruktivnu nastavu i vanredno polaganje razreda za djecu koja su žrtve svih oblika eksploatacije, u skladu sa važećim Zakonom o srednjem obrazovanju i odgoju.

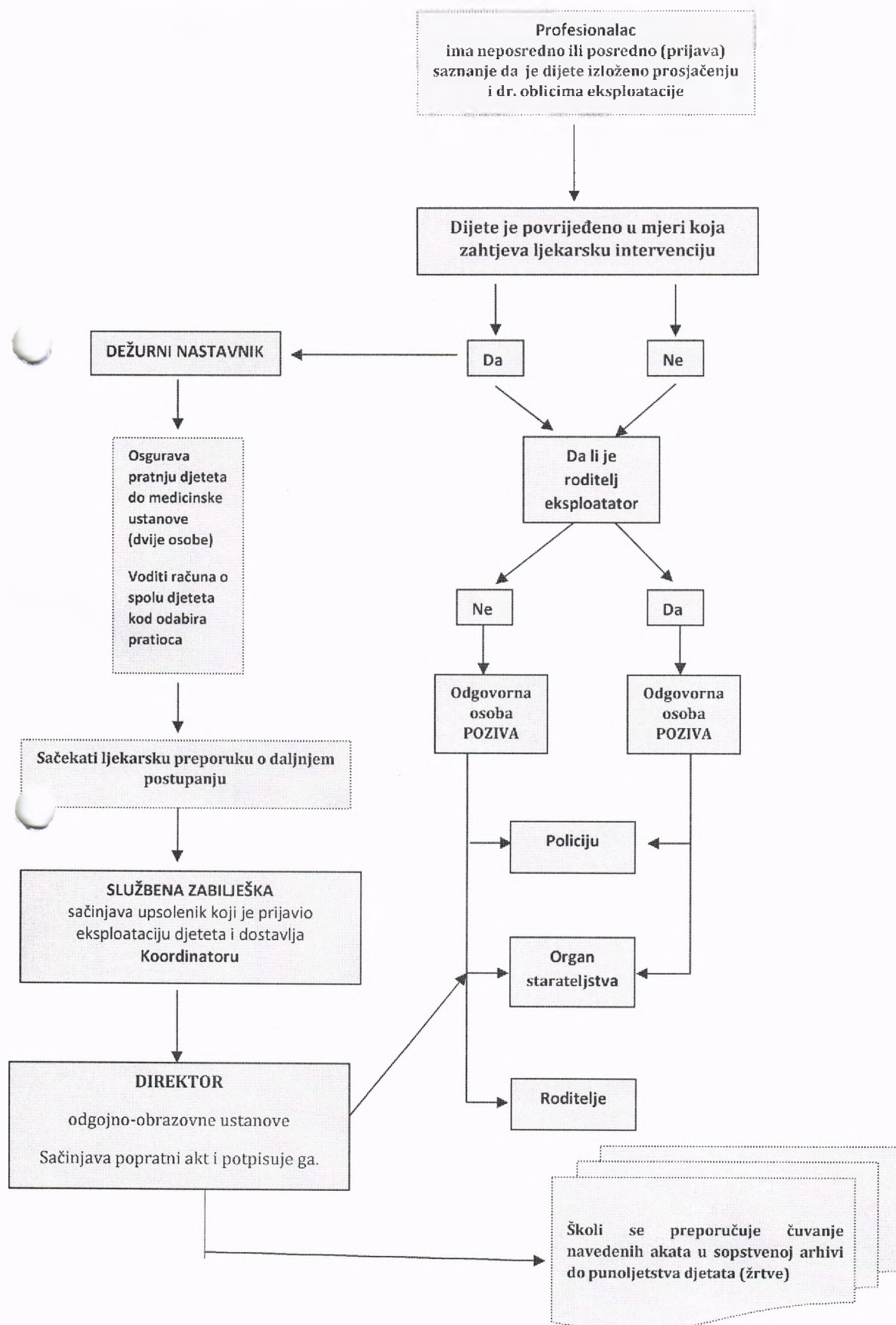
- O prijavi prosjačenja i drugim oblicima eksploatacije djeteta/učenika, o preduzetim aktivnostima, razgovorima, izjavama i svojim zapažanjim, odgojno-obrazovna ustanova će sačiniti službenu zabilješku koju će dostaviti Centru. **Službene zabilješke** o prijavi i poduzetim mjerama u vezi sa prosjačenjem i svim drugim oblicima eksploatacije djeteta/učenika, direktor odgojno-obrazovne ustanove **arhivira i čuva u skladu sa pozitivnim pravnim propisima**.

- Na zahtjev tužilaštva i policije, odgojno-obrazovna ustanova dužna je dostaviti svu raspoloživu dokumentaciju koja se odnosi na utvrđivanje i dokazivanje konkretnog slučaja eksploatacije djeteta.

⁷Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju („Službene novine TK“ broj 9/15), član 60. „Nadoknađivanje zaostataka u učenju“

⁸Ibid, član 54.

HODOGRAM 1: ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

3.3. POLICIJA

Policija ima značajnu ulogu u prevenciji, suzbijanju i zaštiti djece od prosjačenja i drugih oblika eksploatacije. Na osnovu zakonskih ovlaštenja predviđenih Krivičnim zakonom FBiH, Zakonom o krivičnom postupku FBiH, Zakonom o prekršajima FBiH, Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, Zakonom o policijskim službenicima TK, kao i drugim zakonskim i podzakonskim aktima koji između ostalih, regulišu i problematiku prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece, policija je obavezna preduzeti sve neophodne mjere i radnje u cilju zaštite djeteta žrtve ovih oblika nasilja, omogućiti mu pristup medicinskoj i drugim oblicima pomoći, te preduzeti uvidajne i druge mjere i radnje u cilju zaštite žrtve, dokumentovanja slučaja i prosljeđivanja informacije nadležnom tužilaštvu ukoliko ima elemenata krivičnog djela (naročito: trgovine ljudima, zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika, teška tjelesna povreda djeteta ili maloljetnika i sl.), te koordinacije aktivnosti sa centrom za socijalni rad, zdravstvenim ustanovama i Kantonalnog prihvatilišta za djecu bez adekvatnog roditeljskog staranja.

U cilju *prevencije prosjačenja i drugih oblika eksploatacije* djece policija:

- redovno obilazi lokacije na teritoriji općine Banovići koje su interesantne za prosjačenje i eksploataciju djece;
- u saradnji sa potpisnicama ovog Protokola i nevladinim organizacijama planira, organizuje i sprovodi javne kampanje, javne diskusije i edukacije, posebno učenika i roditelja u odgojno-obrazovnim ustanovama u općini Banovići u pogledu rizika, posljedica i značaja sprečavanja svih oblika eksploatacije djece, te postojećim mehanizmima zaštite.

3.3.1. Postupanje po prijavi/saznanja

Prijava za prosjačenje i druge oblike eksploatacije djece podnosi se policiji na *broj telefona 122* ili *neposredno*, dolaskom u policijsku stanicu. Podnosilac prijave može ostati anonimn.

Policija je dužna prilikom zaprimanja prijave prikupiti što više *relevantnih podataka* koji se odnose na:

- a) lokaciju odnosno adresu na kojoj je dijete primijećeno ili zatečeno;
- b) identitet djeteta;
- c) opisne karakteristike djeteta: spol, starost, izgled, opis odjeće i obuće i dr. karakteristike i specifičnosti koje mogu pomoći za lakše prepoznavanje djeteta;
- d) aktivnosti i okolnosti u kojima je dijete primijećeno;
- e) da li je dijete pod nadzorom odrasle osobe i ukoliko jeste, kako izgleda odrasla osoba, kako se ponaša odnosno, kakve aktivnosti ona obavlja;
- f) druge okolnosti koje mogu biti od značaja za dalju procjenu.

Kada slučaj prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece *prijavljuje službena osoba* iz sistema zaštite djece (zdravstveni radnik, socijalni radnik, policijski službenik, nastavnik ili stručni radnik i sl.), putem telefonskog poziva, policijski službenik koji zaprima prijavu dužan je da službenika upozna i o obavezi dostavljanja prijave u pisanom obliku, najkasnije u roku od dva dana od dana usmenog prijavljivanja prosjačenja i eksploatacije djeteta.

Po evidentiranju prijave prosjačenja djeteta, policija odmah, bez odgađanja, o zaprimljenoj prijavi obavještava centar za socijalni rad odnosno, dežurnog stručnog radnika (ukoliko je prijava zaprimljena van radnog vremena Centra) i upućuje najmanje *dva policijska službenika* (ukoliko je moguće različitog spola) na mjesto događaja.

Ukoliko se iz prijave prosjačenja djeteta može zaključiti da postoje elementi krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti (npr. zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika, trgovina ljudima, nanošenje tjelesnih povreda i dr.) i da je dijete stvarna ili potencijalna žrtva krivičnog djela eksploatacije, zlostavljanja ili zanemarivanja, policija će odmah uključiti kompletan *tim za kriminalističku obradu*.

Dolaskom na mjesto događaja policijski službenik će *asistirati socijalnom radniku* centra za socijalni rad u preduzimanju mjera za zbrinjavanje i zaštitu djeteta, koja uključuje pratnju do prve zdravstvene ustanove a zatim Prihvatilišta za djecu bez adekvatnog roditeljskog staranja. Ukoliko je dijete zatečeno sa osobom za koju se može pretpostaviti da je punoljetna, policijski službenik će u skladu sa Zakonom o policijskim službenicima TK izvršiti provjeru odnosno, utvrđivanje identiteta punoljetne osobe (u daljem tekstu: odrasle osobe) i sa njom posebno obaviti razgovor kako bi utvrdilo sljedeće:

- a) prebivalište ili boravište odrasle osobe koja je u pratnji djeteta;
- b) pravni status odrasle osobe (državljanstvo, boravišna dozvola i dr.);
- a) odnos odrasle osobe sa djetetom (ili drugom uključenom djecom);
- b) da li ima pokazatelja da odrasla osoba u pratnji djeteta iskorištava dijete/cu za vršenje krivičnih djela ili prekršaja?
- c) da li postoje pokazatelji da je odrasla osoba pod prismotrom druge/ih punoljetnih osoba eksploatatora ili je žrtva krivičnog djela ili prekršaja?

Kada se na osnovu obavljenog razgovora sa odraslom osobom koja je u pratnji djeteta utvrdi da postoji osnova sumnje da je *počinjeno krivično djelo* sa elementima eksploatacije, zlostavljanja ili zanemarivanja na štetu djeteta, policijski službenik, u skladu sa federalnim Zakonom o krivičnom postupku, Krivičnom zakonu FBiH i kantonalnim Zakonom o policijskim službenicima utvrđuje činjenice, prikuplja dokaze, dokumentuje događaj, a ovisno o konkretnom slučaju izvršit će *lišavanje slobode odrasle osobe* pod sumnjom da je počinitelj odnosno, osoba koja navodi i/ili posreduju u prosjačenju i eksploataciji djeteta.

3.3.2. Postupanje po neposrednom saznanju

Ukoliko policijski službenik tokom redovnog obilaska terena *neposredno uoči dijete* koje prosjači ili se na drugi način eksploatiše, bez odlaganja je dužan obavijestiti mjesno nadležni centar za socijalni rad, sačekati dolazak uposlenika ove ustanove, a ukoliko uoči da je dijete povrijeđeno ili je u lošem zdravstvenom stanju koja zahtjeva hitnu medicinsku intervenciju, odmah obavještava i službu hitne pomoći. Ukoliko postoji rizik da će dijete napustiti mjesto događaja, policijski službenik pokušat će ostvariti neposredan kontakt sa djetetom kako bih ga zadržao do dolaska uposlenika centra za socijalni rad odnosno, službe hitne pomoći. Prilikom prvog kontakta sa djetetom, policijski službenik nastojat će da uspostavi odnos povjerenja. U razgovoru prilagođenom uzrastu i psihofizičkim sposobnostima djeteta, zasnovanom na uvažavanju djetetove ličnosti, policijski službenik će se predstaviti, objasniti djetetu razloge za obavljanje razgovora i koje radnje će poduzeti nakon obavljenog razgovora u cilju njegove adekvatne zaštite. Posebno se prikupljaju i evidentiraju podaci o: mjestu na kojem je dijete zatečeno u prosjačenju odnosno drugim vidovima eksploatacije, uzrast i stanje djeteta, fizički izgled (povrede), emocionalno stanje (uplašeno, ljuto, uplakano, ravnodušno ili agresivno..), ponašanje, stanje njegove odjevenosti (npr. oskudno odjeveno, boso, odjeća neprimjerena vremenskim uslovima ili uzrastu i sl.) i druge karakteristike koje mogu ukazati na higijensku i dr. oblike zapuštenosti djeteta, pokazatelje da je dijete pod kontrolom treće osobe ili žrtva eksploatacije, da li je dijete nađeno u prisustvu druge djece i odraslih, te druge okolnosti koje mogu biti od značaja za dalji postupak.

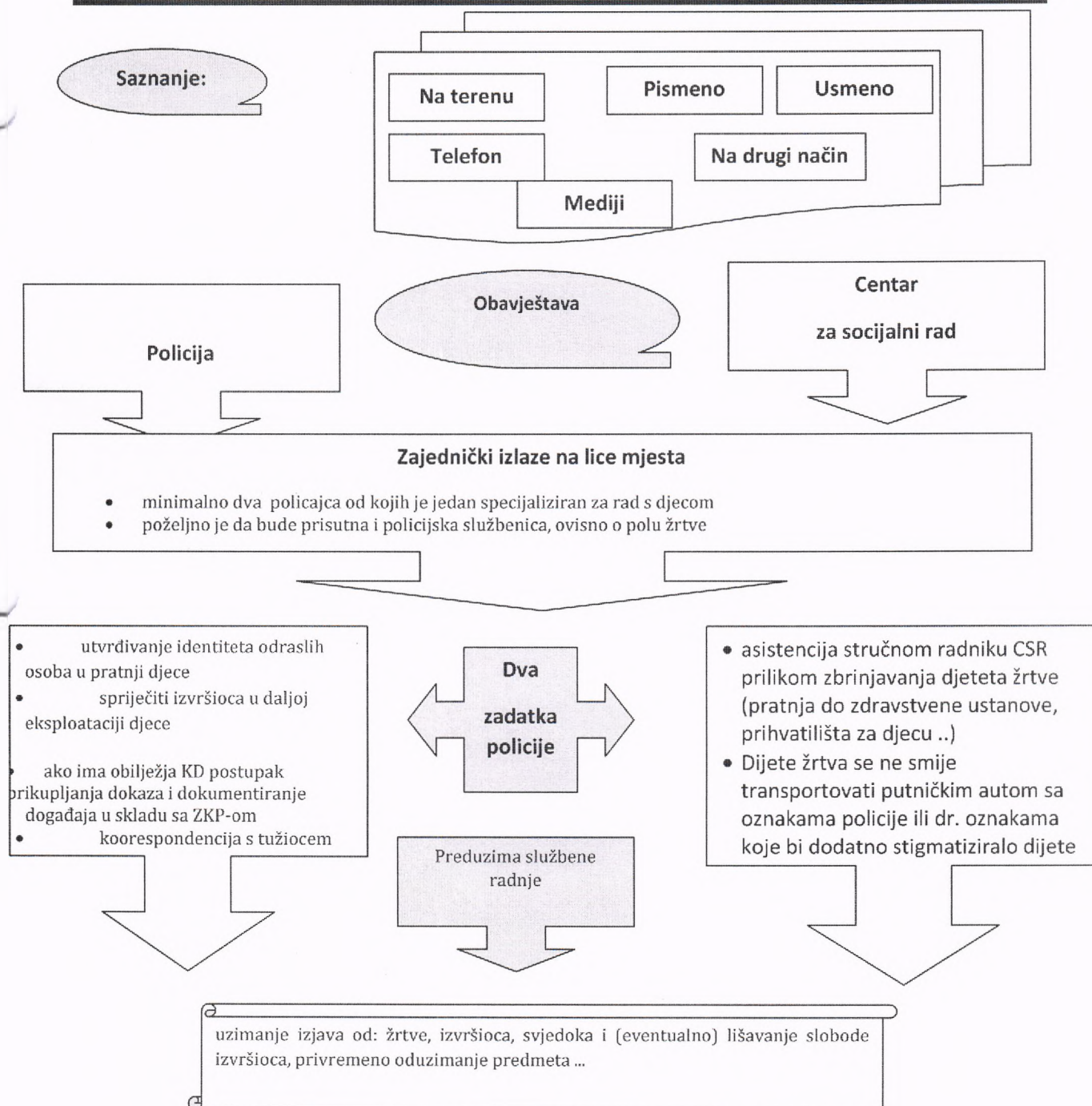
Ukoliko policijski službenik na terenu utvrdi da dijete koje prosjači svojim ponašanjem može da dovede u opasnost svoju sigurnost ili ugrozi sigurnost drugih odnosno, javni red, *upozorava dijete* na posljedice takvog ponašanja i izričito zahtjeva od djeteta da prestane sa ponašanjem koje nije

dopušteno i kojim ugrožava svoju ličnu sigurnost (npr. naredit će djetetu da se pomjeri sa raskrsnice gdje prosjači, da se pomjeri sa mjesta koje ugrožava njegovu fizičku sigurnost). Upozorenje mora biti dato na način koji je *prilagođen uzrastu djeteta*, kako bi dijete moglo da razumije zbog čega njegovo ponašanje i okolnosti u kojima se nalazi mogu ugroziti njegovu sigurnost i prouzrokovati druge štetne posljedice.

Prema djetetu žrtvi eksploatacije se ne mogu primjenjivati *sredstva prisile*, osim u izuzetnom slučaju kada je ona prijeKO potrebna i kada dijete svojim ponašanjem ugrožava sopstveni život ili život druge osobe. Upotreba sile mora biti zakonita, isključivo u mjeri koja je potrebna radi ostvarenja zakonitog cilja i poduzeta u najboljem interesu djeteta.

O svim preduzetim mjerama i radnjama policijski službenik sačinjit će *službenu zabilješku*. U slučaju smještaja djeteta-žrtve prosjačenja u kantonalno prihvatilište za djecu bez adekvatnog roditeljskog staranja, policijski službenik štiti *tajnost podataka* koji podrazumijeva neodavanje lokacije gdje se dijete-žrtva nalazi.

HODOGRAM 2: POLICIJA

3.4. CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BANOVIĆI

Kao organ starateljstva, Centar je obavezan postupati u najboljem interesu djeteta, raditi na unapređenju sveobuhvatne zaštite djece od prosjačenja i svih oblika eksploatacije, prevenciji nasilja nad djetetom i zaštiti prava i dobrobiti djece koja su izložena zanemarivanju, zloupotrebi i svim oblicima iskorištavanja.

U skladu sa svojim nadležnostima Centar obezbjeđuje 24-satnu dostupnost stručnih radnika. Centar je obavezan da listu dežurnih stručnih radnika (dežurstva poslije radnog vremena, vikendom i praznicima), sa osnovnim kontakt podacima redovno dostavlja Policijskoj upravi Banovići.

3.4.1. Preventivne aktivnosti

U cilju *preveniranja prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece*, Centar će:

- po prijavi odgojno-obrazovne ustanove u vezi nenajavljenog ili neopravdanog izostanka djeteta/učenika sa nastave, izaći na teren i provjeriti stvarne razloge nepohađanja obrazovanog sistema od strane djeteta. Ukoliko stručni radnik ocjeni da postoje elementi koji ukazuju na eksploataciju djeteta, obavlja razgovor sa roditelje/starateljem, nalaže im da dijete odmah vrate u obrazovni proces i da prekinu sa iskorištavanjem djeteta, upoznaje ih sa mjerama koje će poduzeti prema njima, te izriče mjeru pojačanog nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja. Ukoliko roditelji/staratelji nastave da dijete izlažu prosjačenju i drugim oblicima eksploatacije, Centar poduzima adekvatne mjere u skladu sa odredbama Porodičnog zakona FBiH, što uključuje i pokretanje krivične odgovornosti za roditelja/staratelja za zanemarivanje i zloupotrebu djeteta.

- u saradnji sa potpisnicama ovog Protokola i drugim vladinim i nevladinim organizacija organizovati edukacije za djecu i profesionalce, stručne rasprave i javne diskusije u vezi prevencije i zaštite djece koja su izložena prosjačenju i svim drugim oblicima eksploatacije, te javne kampanje u cilju podizanja javne svijesti o štetnosti i posljedicama prosjačenja i izrabljivanja djece, kao i promocije hodograma postupanja svih nadležnih tijela u skladu sa ovim Protokolom.

3.4.2. Postupanje u slučaju saznanja za prosjačenje i druge oblike eksploatacije djece

U slučaju prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djeteta, Centar interveniše:

a) kada *neposredno*, prilikom terenskog rada i obilaska porodice uoči da postoje elementi koji ukazuju da je dijete izloženo prosjačenju i drugim oblicima eksploatacije;

b) *po prijavi* drugih tijela i ustanova, samog djeteta, građana ili saznanjem putem medija.

3.4.2.1. Neposredno saznanje o prosjačenju i drugim oblicima eksploatacije djeteta

Ukoliko Centar prilikom neposrednog terenskog rada i/ili obilaska porodice uoči da postoje elementi koji ukazuju da je dijete izloženo prosjačenju i drugim oblicima eksploatacije, dužno je:

a) obaviti razgovor s roditeljima/starateljima i po potrebi s drugim članovima porodice o okolnostima koje ukazuju da je dijete izloženo prosjačenju i drugim oblicima eksploatacije i o tome uzeti zapisničku izjavu te obaviti razgovor s djetetom i o tome sastaviti službenu zabilješku,

b) utvrditi stambene, socijalne i druge uslove važne za odgovarajuću brigu o djetetu,

c) po potrebi prikupiti relevantne podatke od predškolske ustanove ili škole koju dijete pohađa te nadležne zdravstvene ustanove (pedijatra ili ljekara porodične medicine, te drugih specijalističkih

službi) a koji se odnose na obrazovni (redovnost pohađanja obrazovanja, uspjeh i ponašanje djeteta) i zdravstveni status djeteta (da li je dijete zdravstveno osigurano, da li je zdravstveno zapušteno, historija bolesti/povreda i sl.),

d) prikupiti sve relevantne podatke o članovima porodice i porodičnoj situaciji te procijeniti nivo ugroženost/sigurnost djeteta u porodici (prisustvo nasilja u porodici, bolesti ovisnosti, nezakonitih radnji i kriminalnih aktivnosti i sl.).

Na temelju utvrđene sveukupne porodične situacije i uradene procjene ugroženosti djeteta, Centar će:

1. Roditeljima/starateljima koji ne podstiču, navode, posreduju ili eksploatišu dijete:

a) pružiti uslugu savjetovanja i podrške u vezi sa ispunjavanjem roditeljskih obaveza i odgovornosti te jačati njihove roditeljske kompetencije;

b) uputiti roditelje/staratelje kod drugog odgovarajućeg pružatelja usluge savjetovanja i pomoći/ili uključiti dijete u odgovarajuće oblike psihosocijalne pomoći, rehabilitacijske programe i druge vrste stručne pomoći i podrške koji se pružaju u lokalnoj zajednici;

c) upozoravanje roditelja/staratelja na nedostatke u vršenju roditeljskog prava;

d) uključiti porodicu u sistem socijalne zaštite te pružiti pomoć u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i ličnih prilika i odnosa;

e) informisati roditelje/staratelje i posredovati u ostvarivanju prava i pomoći kod drugih tijela, jedinice lokalne (područne) samouprave, humanitarnih organizacija i udruženja.

2. Roditeljima/starateljima koji potiču i zloupotrebljavaju djecu za prosjačenje i druge oblike eksploatacije Centar:

a) izriče odgovarajuću mjeru iz porodične-pravne zaštite (upozorenje na propuste o staranju djeteta⁹, pojačan nadzor nad ostvarivanjem roditeljskog staranja¹⁰) te ih upozorava da će u slučaju ponovnog izlaganja djeteta prosjačenju i drugim oblicima radne eksploatacije protiv roditelja/staratelja Centar pokrenuti vanparnični postupak za oduzimanje prava roditelju da živi sa djetetom odnosno, za oduzimanja roditeljskog staranja;

b) imenuje djetetu/žrtvi posebnog staratelja u slučajevima kada se procijeni da su interesi roditelja/staratelja u suprotnosti s interesima djeteta;

c) u slučaju sumnje na seksualnu eksploataciju djeteta od strane roditelja/staratelja ili da se dijete potiče na istu, ili stručni radnici procjene da su zbog prosjačenja i drugih oblika eksploatacije život i zdravlje djeteta uozbiljno ugroženi u porodici u kojoj živi, Centar bez odlaganja izdvaja dijete iz porodice, postavlja mu privremenog staratelja, zbrinjava dijete u kantonalno Prihvatilište za djecu bez adekvatnog roditeljskog staranja (u daljem tekstu: kantonalno Prihvatilište) i osigurava mu pružanje odgovarajuće brige. Odluka o izboru privremenog staratelja, planu staranja, obimu ovlaštenja i obezbjeđenju smještaja djeteta treba da budu obuhvaćene jednim aktom – rješenjem, koje se donosi u skladu sa Porodičnim zakonom FBiH. Ako okolnosti slučaja to nalažu, odluku o izmještanju djeteta iz ugrožavajuće porodice Centar donosi i prije pokretanja postupka odnosno, u toku postupka, a prije donošenja rješenja o privremenom staratelju, najkasnije u roku od 24 sata od trenutka kada je Centar obaviješten o potrebi neodložne intervencije radi zaštite prava i interesa djeteta. Protiv roditelja/staratelja koji potiču i/ili eksploatišu djecu, Centar bez odlaganja podnosi službenu prijavu Policijskoj upravi/tužilaštvu a po procjeni pokreće i vanparnični postupak pred

⁹Porodični zakon FBiH, član 151.

¹⁰Ibid. Nadzor nad ostvarivanjem roditeljskog staranja, član 152.

stav 1.: „Ako su roditelji zanemarili staranje o zdravlju i odgoju djeteta, ili kada je roditeljima potrebna pomoć u odgoju djeteta, organ starateljstva odredit će nadzor nad ostvarivanjem roditeljskog staranja koji će trajati dok to bude u interesu djeteta a najkraće tri mjeseca.“ stav 2.: „U odluci o nadzoru organ starateljstva utvrdit će program nadzora i odrediti osobu koja će pratiti razvoj djeteta, kontrolirati postupke roditelja, podnositi periodične izvještaje organu starateljstva i poduzimati druge mjere u interesu djeteta. Ova osoba mora ispunjavati uvjete za staratelja.“

nadležnim sudom za oduzimanje prava roditelju da živi sa djetetom odnosno, oduzimanja roditeljskog staranja.

3.4.2.2. Intervencija Centra za socijalni rad po zaprimljenoj prijavi

Centar započinje rad na slučaju od trenutka kada je zaprimio prijavu ili zahtjev za uslugu, u pisanom ili usmenom obliku. Kada je prijava podnijeta pismenim putem i kada je identitet podnosilac prijave poznat Centru, Centra obezbjeđuje povratnu informaciju podnosiocu prijave u roku od 7 dana od dana podnošenja prijave, koja uključuje obavještenje o preduzetim mjerama i donijetim odlukama u vezi sa okolnostima i situacijom koji su izazvali zabrinutost za dijete, uz poštovanje privatnosti i povjerljivosti podataka o djetetu.

Stručni radnik po prijemu, u direktnom kontaktu sa podnosiocem prijave ili telefonom, prikuplja sve relevantne podatke o:

- a) djetetu (identitet, uzrast, pol, opis odjeće i obuće i dr. karakteristike i obilježja koja mogu pomoći za lakše prepoznavanje djeteta)
- b) lokaciji odnosno adresi na kojoj se dijete nalazi ili je posljednji put viđeno;
- c) da li je povrijeđeno ili je u riziku od povređivanja;
- d) da li je dijete samo ili je u pratnji odrasle osobe i ukoliko jeste, kako izgleda odrasla osoba, kako se ponaša prema djetetu odnosno kakve aktivnosti ona obavlja;
- e) da li postoje očigledni pokazatelji koji ukazuju na eksploataciju djeteta ili zloupotrebu djeteta;
- f) druge okolnosti u kojima se dijete nalazi.

Odmah nakon zaprimljene prijave, Centar obavještava policiju, zahtjeva asistenciju i zajednički izlaze na lice mjesta. Ukoliko zaprimljeni podaci ukazuju na postojanje sumnje da je djetetu teško narušeno zdravlje ili je isto povrijeđeno, Centar odmah obavještava i službu hitne pomoći. Na licu mjesta, stručni radnik Centra uspostavlja neposrednu komunikaciju sa djetetom, roditeljima ili drugim osobama zatečenim sa djetetom, obezbjeđuje asistenciju u fizičkoj zaštiti djetetove sigurnosti, odvodi dijete na ljekarski pregled u Dom zdravlja Banovići radi utvrđivanja ugroženosti života i zdravlja djeteta i u zavisnosti od trenutnih okolnosti poduzima sve potrebne radnje na zbrinjavanju djeteta u kantonalno Prihvatilište. Centar također vrši provjeru da li je sam Centar ili drugi organ u sistemu socijalne zaštite prethodno postupao i imao saznanja o konkretnom djetetu i porodici.

a) Ukoliko se dijete zatečeno u prosjačenju nalazi u pratnji odrasle osobe koja se predstavlja da je roditelj/staratelj djeteta, stručni radnik Centra će:

- uz asistenciju policije utvrditi identitet roditelja/staratelja. Ukoliko roditelj/staratelj ne može na licu mjesta dokazati svoj identitet i odnos sa djetetom, policijski službenik **dovodi odraslu osobu** u službene prostorije policijske uprave radi utvrđivanja njegovog identiteta¹¹ a stručni radnik Centra odvodi dijete na medicinski pregled u Dom zdravlja a zatim ga zbrinjava u kantonalno Prihvatilište.

- ukoliko se provjerom identiteta na mjestu događaja utvrdi da je odrasla osoba koja se nalazi u pratnji djeteta koje prosjači i koje je eksploatisano njegov roditelj/staratelj, stručni radnik Centra dovodi dijete i roditelja/staratelja u prostorije centra, upozorava roditelja/staratelja na kršenje prava djeteta, uključujući i pravo na zaštitu od nasilja i eksploatacije, ukazuje mu na protivpravnost njegovog djelovanja i krivičnu odgovornost u slučaju nastavka prosjačenja i eksploatacije djeteta kao i njegovim posljedicama po samo dijete, te mu izriče **mjeru upozorenja na propuste i pružanje pomoći**¹².

Takođe, stručni radnik informiše i upućuje roditelja/staratelja djeteta na ostvarivanje prava iz sistema socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom ili drugih prava i usluga u vezi koje su im od

¹¹ Zakon o policijskim službenicima TK, član 16. (Privodenje bez naloga)

¹² Porodični zakon FBiH, član 151.

strane javnih ustanova i nevladinih organizacija na dispoziciji u lokalnoj zajednici (savjetovališta za porodicu, dnevni centri za djecu, sigurna kuća i s.). Ako dijete zatečeno u prosjačenju i svim drugim oblicima eksploatacije nema status zdravstveno osigurane osobe stručni radnik Centra bez odlaganja pokreće postupak uvođenja djeteta u pravo na obavezno zdravstveno osiguranje. Ukoliko stručni radnik na licu mjesta utvrdi da se radi o roditelju/staratelju koji je već ranije u više navrata upozoravan od strane stručnih radnika za prosjačenje djeteta i druge vidove eksploatacije i/ili kojem su ranije izricane mjere upozorenja i osnovano je očekivati je da će nastaviti sa eksploatacijom djeteta, poduzima mjere za neodložnu zaštitu djeteta, što uključuje privremeno zbrinjavanje djeteta u kantonalno Prihvatilište za djecu i pokretanje odgovornosti roditelja/staratelja u okviru porodično-pravne zaštite.

Ukoliko se utvrdi da roditelj/staratelj djeteta i/ili dijete koje je žrtva eksploatacije ima prebivalište u drugoj općini, stručni radnik Centra u najkraćem roku obavještava mjesno nadležni centar za socijalni rad o slučaju prosjačenja i eksploatacije djeteta i obezbjeđuje trenutnu zaštitu i sigurnost djetetu do dolaska stručnih radnika mjesno nadležnog Centra, koji zatim preduzimaju dalje radnje na zaštiti i zbrinjavanju djeteta koje ima prebivalište na njihovoj općini. Izuzetak u ovom slučaju su djeca koja dolaze sa područja drugih kantona/entiteta u BiH, za koje nije moguće utvrditi identitet, niti identitet osobe/a sa kojima je dijete u pratnji a zatečeno je u prosjačenju i eksploataciji. U tom slučaju brigu i smještaj djeteta pružima Centar, sve dok se ne utvrdi njegov identitet odnosno, identitet njegovih roditelja/staratelja.

b) Ukoliko je dijete zatečeno u prosjačenju bez nadzora i pratnje roditelja/staratelja ili druge odrasle osobe, stručni radnik Centra :

- bez odlaganja odvodi dijete na medicinski pregled u Dom zdravlja, nakon čega ga zbrinjava u kantonalno prihvatilište. Ukoliko nalaz ljekara pokaže da je dijete preživjelo određeni oblik nasilja i da postoji osnova sumnje da je prema djetetu počinjen određeni oblik krivičnog djela nasilja/trgovine ljudima, stručni radnik je dužan odmah o tome upoznati policiju.

- odmah nakon zbrinjavanja djeteta u kantonalno Prihvatilište za djecu, stručni radnik obavlja razgovor sa djetetom vezano za činjenice koje se odnose na njegov identitet, razloge, intezitet i kontinuitet izloženosti djeteta prosjačenju i drugim vidovima nasilja nad djetetom. Ukoliko dijete odbije da razgovara ili njegovo ponašanje ukazuje na činjenicu da još uvijek nije spremno na to, razgovor sa djetetom se odgođa za izvjesno vrijeme, o čemu odlučuje postupajući stručni radnik (voditelj slučaja).

- uspostavlja kontakt sa roditeljima/starateljem djeteta, upoznaje ga o preduzetim mjerama, kao i mjerama i radnjama koje će u daljem postupku poduzeti Centar, a koje su važne za dobrobit djeteta. Ukoliko dijete ima prebivalište na teritoriji druge općine, Centar o poduzetim mjerama zaštite djeteta, bez odlaganja informiše mjesno nadležni Centar za socijalni rad.

- roditelja/staratelja djeteta koji nije poticao i eksploatisao dijete upućuje na ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć, odgovarajuće savjetovalište i podršku u programskim aktivnostima nevladinih organizacija.

Stručni radnik Centra obavezan je da se prilikom zbrinjavanja djeteta žrtve prosjačenja i drugih oblika eksploatacije u kantonalno Prihvatilište pridržava svih propisanih procedura i pravila za smještaj djeteta u ovu ustanovu. Nakon zbrinjavanja djeteta, voditelj slučaja u Centru, u koordinaciji sa uposlenicima kantonalnog Prihvatilišta za djecu, aktivno i kontinuirano učestvovati u izradi hitne procjene potreba djeteta, te kratkoročnog i dugoročnog individualnog plana brige za dijete.

Prilikom izbora intervencija, usluga i mjera socijalne zaštite i mjera iz porodičnopravne zaštite koje su u nadležnosti Centra, pored pomoći i podrške u ostvarivanju prava i korištenju resursa zajednice, voditelj slučaja se rukovodi osnovnim principima Konvencije o pravima djeteta, porodičnog zakona, uz puno i u najvećoj mogućoj mjeri saradničko učešće djeteta i porodice (ukoliko članovi porodice nisu počinio(i) eksploatacije djeteta) u postavljanju ciljeva i planiranju mjera i usluga.

U kontaktu sa djetetom žrtvom prosjačenja stručni saradnici Centra postupaju sa posebnom senzibilnošću, ne osuđuju dijete i pokazuju posebno razumijevanje naspram problema ekonomske eksploatacije djece.

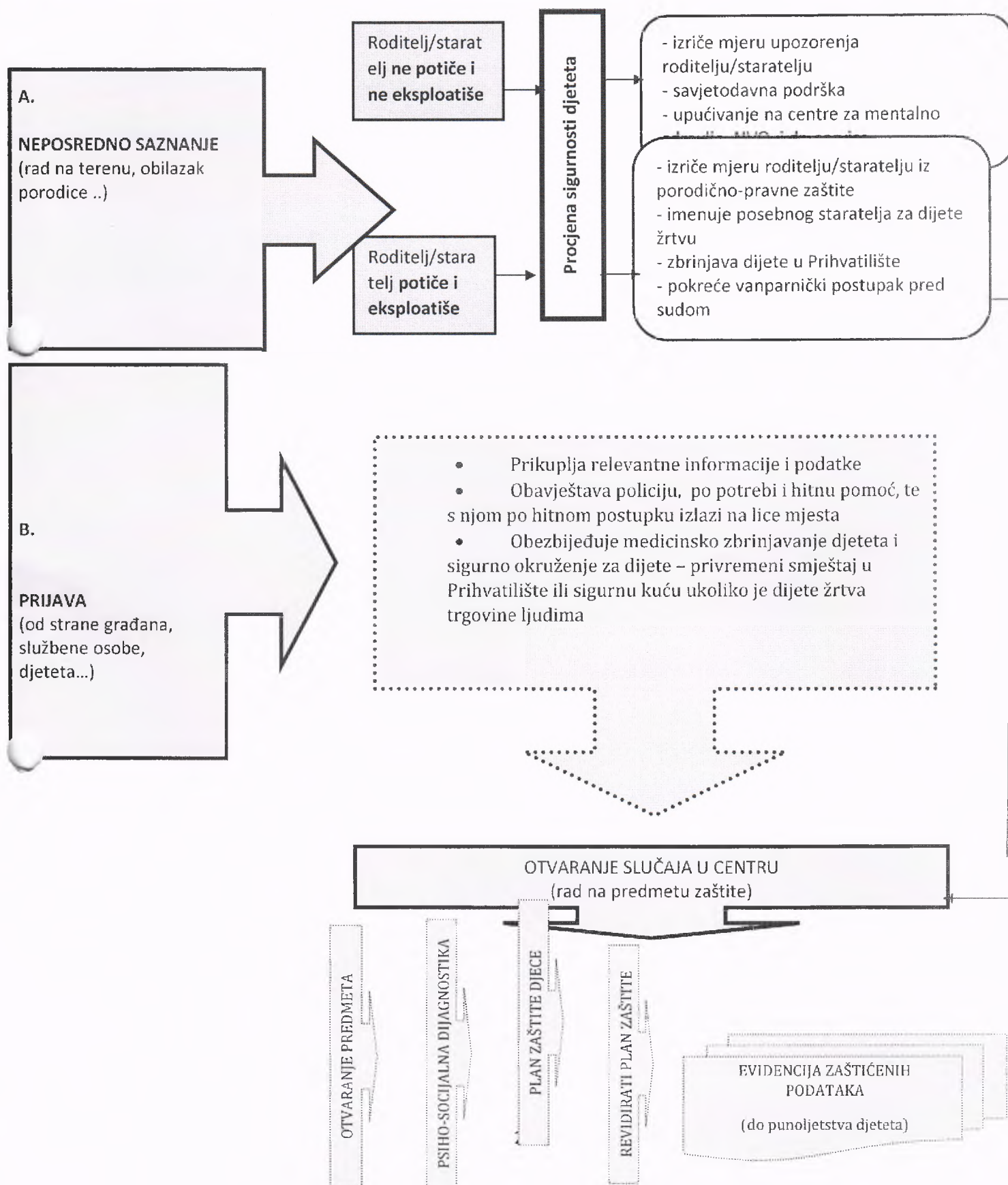
Centar je obavezan da osigura da dijete žrtva eksploatacije, u skladu sa svojim razvojnim mogućnostima, učestvuje u izradi individualnog Plana zaštite za dijete, koji uključuje mobilizaciju i korištenje svih resursa u zajednici za unapređenje stanja djeteta i njegove porodice. Posebna pažnja se posvećuje intervencijama u oblastima: obrazovanja djeteta žrtve, razvijanju i unapređenju odnosa djeteta sa članovima porodice, poboljšanju stambene situacije porodice, društvene integracijedjeteta i porodice, obezbjeđenju materijalne egzistencije porodice, i sl.. Prilikom izbora intervencija, voditelj slučaja će se rukovoditi principima najmanje restriktivne intervencije, uz puno i u najvećoj mogućoj mjeri saradničko učešće djeteta i porodice u postavljanju ciljeva i planiranju usluga. Kada okolnosti slučaja zahtijevaju značajnije učešće drugih aktera iz lokalne zajednice, voditelj slučaja saziva sastanak Grupe za sigurnost djece na kojem se dogovara zajednička strategija rada odnosno, sinhronizacija rada službi u rješavanju konkretnog slučaja. Cilj konsultativnog sastanka je razmjena informacija i dogovor o zajedničkoj strategiji rada odnosno, o sinhronizaciji rada službi. Svim pozvanim učesnicima konsultativnog sastanka dostavljaju se zapisnici sa sastanka i prilagođen plan usluga i mjera zaštite.

O svim poduzeti mjerama i aktivnostima stručni radnik sačinjava posebnu službenu zabilješku.

Centar vodi evidenciju o djeci žrtvama prosjačenja i svih drugih oblika eksploatacije koja uključuje: broj zaprimljenih prijava, broj intervencija, broj djece zatečene u prosjačenju ili su žrtve drugih oblika eksploatacije razvrstane po spolu i uzrastu, broj djece žrtava eksploatacije koja su zbrinuta u prihvatilište (podatak razvrstan po spolu i uzrastu i obliku eksploatacije), broj izrečenih mjera pojačanog nadzora i upozorenja roditelja/staratelje u predmetima prosjačenja i eksploatacije djeteta, mjere i aktivnosti zaštite djeteta i sl.

Kada je starosna dob djeteta koje je zatečeno u eksploataciji nepoznata, ali postoje razumne osnove da se vjeruje da je žrtva mlađa od 18 godina, djetetu se daje posebna zaštita sve dok se ne utvrdi njegova starost.

HODOGRAM 3: SEKTOR ORGANA STARATELISTVA

3.5. JZU DOM ZDRAVLJA BANOVIĆI

JZU Dom zdravlja BANOVIĆI (u daljem tekstu: Dom zdravlja) obavezna je djetetu žrtvi prosjačenja i drugih oblika eksploatacije osigurati *hitnu, bezuslovnu* (bez obzira na status zdravstvenog osiguranja) i *sveobuhvatnu zdravstvenu zaštitu* radi očuvanja fizičkog i psihičkog zdravlja djeteta, u skladu sa ovlastima propisanim zakonima i podzakonskim aktima u području zdravstva.

3.5.1. Odgovornost Doma zdravlja

U cilju provođenja obaveza iz ovog Protokola, Dom zdravlja:

- a) osigurava *osposobljeno i kvalificirano osoblje* za provođenje medicinskog pregleda djeteta koje je žrtva prosjačenja i drugih oblika eksploatacije, 24 sata dnevno;
- b) kontinuirano provoditi *specijalizirane edukacije* stručnog osoblja o prepoznavanju djece žrtava prosjačenja i drugih vidova eksploatacije;
- c) iz reda uposlenika imenuje *Koordinatora za prevenciju prosjačenja i eksploatacije djece* (u daljem tekstu: Koordinator DZ) koji koordinira preventivnim programima, zaštiti i pomoći djeci žrtvama eksploatacije, a koji je ujedno i predstavnik Doma zdravlja u Grupi za dobrobit djece u općini Banovići;
- d) obezbjeđuje *propisane obrasce* za pregled djeteta žrtve prosjačenja i drugih oblika eksploatacije na mjestima u Domu zdravlja gdje se obavlja medicinski pregled djeteta;
- e) prema potrebi osigurava saradnju i djelovanje *multidisciplinarnog stručnog* (pedijatar, porodični ljekar, ginekolog, psiholog, socijalna služba, policija i dr.) kako bi se izbjeglo dodatno traumatiziranje djeteta žrtve prilikom medicinskog pregleda i zbrinjavanja povreda ponavljanjem traumatičnog doživljaja.

3.5.2. Medicinski protokol

Dijete koje je žrtva prosjačenja i drugih oblika eksploatacije može doći u Dom zdravlja u pratnji roditelja/staratelja, policije, stručnog radnika organa starateljstva, samo ili u pratnji osobe od povjerenja (učiteljica, nastavnik, srodnik, komšija i sl.). Ukoliko dijete dođe samo, bez pratnje roditelja/staratelja, zdravstveni radnici obvezni su bez odgađanja pozvati roditelja/staratelja (ukoliko imaju neposredna saznanja o identitetu roditelja i kontakt podatke) i Centar. Ukoliko dijete za koje postoji sumnja dođe u pratnji policijskog službenika, zdravstveni radnik je obavezan odmah *obavijestiti Centar*, ukoliko to prethodno nije učinjeno od strane policije. Ako dijete dođe u pratnji roditelja/staratelja, a zdravstveni radnik ima sumnja da ga roditelj/staratelj eksploatiše i zlostavlja, zdravstveni radnik dužan je odmah o tome obavijestiti Centar a zatim i policiju.

Medicinska mjera nad djetetom poduzima se uz informisanje i pristanak roditelja/staratelja djeteta odnosno, stručnog saradnika iz Centra (privremeni staratelj) kada se radi o djetetu bez pratnje odnosno, kada postoji sumnja da roditelj/staratelj eksploatiše i vrši nasilje nad djetetom. Maloljetni pacijent treba i sam da bude uključen u donošenje odluke o *pristanku na predloženu medicinsku mjeru*, u skladu sa njegovom zrelošću i sposobnošću za rasuđivanje, nakon što su mu od zdravstvenog radnika pružene informacije o njegovom zdravstvenom stanju i predloženoj medicinskoj mjeri, na jeziku razumljivom djetetu. Dijete koje je navršilo 15. godinu života i koje je sposobno za rasuđivanje može samo dati pristanak na predloženu medicinsku mjeru, izuzev ako se radi o invanzivnim

dijagnostičkim i terapijskim procedurama i operativnom zahvatu.¹³ Ako su interesi djeteta i njegovog roditelja/staratelja suprotstavljeni u pogledu poduzimanja medicinske mjere, zdravstveni radnik odmah o tome obaviještava Centar koji donosi odluku u najboljem interesu djeteta.

Medicinska mjera protivno volji djeteta žrtve nasilja i eksploatacije odnosno, njegovog roditelja/staratelja, može se preduzeti u sprovođenju tjelesnog pregleda i drugih radnji za potrebe krivičnog postupka, saglasno Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.¹⁴

Pregledu djeteta prisustvuje roditelji/staratelji odnosno, stručni saradnik iz Centra u slučaju kada su roditelji/staratelji odsutni, nepoznati ili su nepoznatog boravištali kada postoji sumnja da roditelji/staratelji ekonomski eksploatiraju i vrši nasilje nad djetetom. U skladu sa Konvencijom o pravima djeteta, dijete žrtva ima pravo odbiti da njegovom pregledu prisustvuje roditelj/staratelj. Policijski službenik koji je došao u pratnji djeteta, za vrijeme pregleda djeteta čeka ispred prostorije za pregled (ordinacije).

Medicinski pregled djeteta obavlja **ljekar** u nadležnoj službi. Ukoliko su primjećene vidne povrede na djetetu ili psihično stanje djeteta ukazuje na visok stepen traumatizacije, poželjno je da pregled obavljaju dva ljekara, uz obavezno prisustvo stručnog radnika Centra.

Zdravstveni radnik dužan je posebno obzirno **razgovarati s djetetom** koje mu se povjerilo odnosno, kod koga su primjetne vidne povrede fizičkog i psihičkog integriteta, navesti ga da mu se kao zdravstvenom radniku povjeri o postojanju zlostavljanja, te saznati što više okolnosti u vezi s povredama/psihotraumama i cjelovitim zdravstvenim stanjem. Razgovor s roditeljem/starateljem djeteta koje je žrtva eksploatacije obavlja se odvojeno. Za vrijeme razgovora sa roditeljem/starateljem dijete žrtva treba biti pod nadzorom zdravstvenog radnika i/ili osobe od povjerenja.

3.5.3. Preventivne mjere i aktivnosti

U okviru Doma zdravlja, zdravstveni radnici i saradnici imaju obavezu da u svoje **godišnje planove** uključe preventivne aktivnosti koje su vezane za zaštitu nasilja i svih oblika eksploatacije djece. Ove aktivnosti se sprovode svakodnevno, u direktnom kliničkom radu sa pacijentima, u savjetodavništvima za trudnice, bračnim savjetodavništvima, školama za roditeljstvo, službama za liječenje bolesti ovisnosti, centrima za mentalno zdravlje i sl.

Dom zdravlja, zajedno s predstavnicima obrazovnog sistema, sistema socijalne zaštite, policije i nevladinog sektora učestvuje u kreiranju i realizaciji **preventivnih programa za djecu**, radi njihovog osnaživanja da prepoznaju i prijave prosjačenje i nasilje nad djecom uopšte (bilo da su neposredne žrtve, svjedoci ili imaju neka druga saznanja o događaju).

Dom zdravlja stavlja na raspolaganje svoje ljudske i materijalne kapacitete kako bi provodile mjere **univerzalne prevencije** (škole roditeljstva, programi za njegovanje zdravih stilova života, savjetodavništvo za planiranje porodica, kućne posjete trudnici i porodici sa novorođenčeta i sl.), **selektivne prevencije** (skrining djece i porodica iz marginaliziranih grupa (socijalno ugrožene porodice, porodice koje imaju status izbjeglih i raseljenih, romske porodice i sl.); redovne kućne posjete vulnerabilnim i porodicama sa identifikovanim rizikom za prosjačenje i drugim oblicima eksploatacije djece; rana identifikacija i procjena djece kod koje se sumnja da su žrtve prosjačenja i drugih oblika ekonomske eksploatacije zajedno sa socijalnim službama); **i indukovane prevencije** (hitne i neodložne intervencije tokom 24 sata u slučajevima zlostavljanja i svih oblika eksploatacije djece; učestvovanje u intersektorskom odgovoru na zlostavljanje i eksploataciju djece i radi obezbjeđivanje sigurnosti i podrške djetetu, a po potrebi i članovima porodice; programi liječenja i rehabilitaciji djeteta žrtve i sl.).

S obzirom da prosjačenje i ekonomska eksploatacija djeteta ima i **transgeneracijski karakter**, rano prepoznavanje i intervencije sa rizičnim porodicama imaju preventivni karakter na sljedeće generacije.

¹³Član 22. Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata, „Službene novine FBiH“ broj 40/10

¹⁴Ibid, član 17.

3.5.4. Prijavljivanje sumnje na prosjačenje djeteta

Zdravstveni radnik Doma zdravlja dužan je da svaku sumnju na ekonomsku eksploataciju djece, koja uključuje i prosjačenje *prijavi Centru*, a ukoliko je uočeno prisustvo povreda kod djeteta, bez obzira da li je povredu nanio roditelj/staratelj ili neka druga osoba prijava se podnosi i policiji.

Prijava se može podnijeti *pismeno ili usmeno*, uključujući i razgovor telefonom, u kom slučaju treba da bude praćena pismenom prijavom u roku od 48 sati. Prijava treba da sadrži sve podatke o djetetu i porodici koji su u tom momentu poznati zdravstvenom radniku, odnosno službi koja vrši prijavu kao i razloge za sumnju na prosjačenje odnosno nasilje nad djetetom. O svakoj podnesenoj prijavi vezanoj za prosjačenje djece bez odlaganja se obavještava i Koordinator DZ.

U praksi ljekara i drugih stručnjaka koji, radeći sa djecom i porodicama, dolaze do saznanja koja ukazuju na eksploataciju djeteta, može se javiti dilema da li prijava eksploatacije dolazi u sukob sa *principom povjerljivosti*, tj. obavezom čuvanja profesionalne tajne. U razrješavanju te dileme, prema Konvenciji o pravima djeteta „*princip najboljeg interesa djeteta*“ ima prednost nad obavezom čuvanja profesionalne tajne.

3.5.5. Pružanje medicinske usluge djetetu izloženom prosjačenju i drugim oblicima eksploatacije

Zdravstveni radnici u Domu zdravlja, koji tokom obavljanja svoje dužnosti, neposredno ili od strane službene osobe (stručnog radnika Centra ili policije) koja je u pratnji djeteta, saznaju da je dijete/pacijent izloženo prosjačenju i drugim vidovima eksploatacije, dužni su:

1. uraditi *detaljan medicinski pregled*, utvrditi uzorke i način nastanka eventualnih povreda, te ako iste postoje adekvatno ih zbrinuti. Zdravstveni radnik će dokumentovati stanje djeteta u karton djeteta ili protokol odnosno, precizno evidentirati sve podatke o djetetu i pratioцу, o povredama i ponašanjima, fotografisati povrede, te izdati ljekarski nalaz/ozljednji list ukoliko se za to ukaže objektivna potreba. Ukoliko je usluga zdravstvene zaštite pružena u službi hitne pomoći ili za vrijeme rada dežurnih ekipa u službi porodične medicine, ovlaštena osoba u ovim službama će u roku od 24 sata nadležnoj službi u zdravstvenoj ustanovi koja raspolaže za zdravstvenim kartonom djeteta dostavi detaljne podatke o izvršenom zdravstvenom pregledu i izjavama djeteta, sa obavezanim upisivanjem datuma i obavezom naknadnog upisivanja u karton pacijenta/žrtve. Evidencija o izvršenom medicinskom pregledu djeteta zatečenog u prosjačenju ili u drugim oblicima eksploatacije u općini Banovići, a koje nema prebivalište u ovoj opštini, dostavlja se službenim putem Centru na dalje postupanje;

2. u slučaju potrebe uputiti dijete/žrtvu na dalju specijalističku medicinsku obradu;

3. ukoliko zdravstveni radnik prilikom pružanja usluge zdravstvene zaštite dode do saznanja da *dijete nema status osiguranog lica* obavezan je da odmah po saznanju, a najkasnije u roku od 24 sata, tu informaciju sa osnovnim podacima o djetetu dostavi Centru.

Zdravstveni radnik koji je prijavio slučaj eksploatacije i zlostavljanja djeteta *aktivno pomaže nadležnim službama* (Centru za socijalni rad, policiji, tužilaštvu) u daljem procesu ispitivanja i dokazivanja.

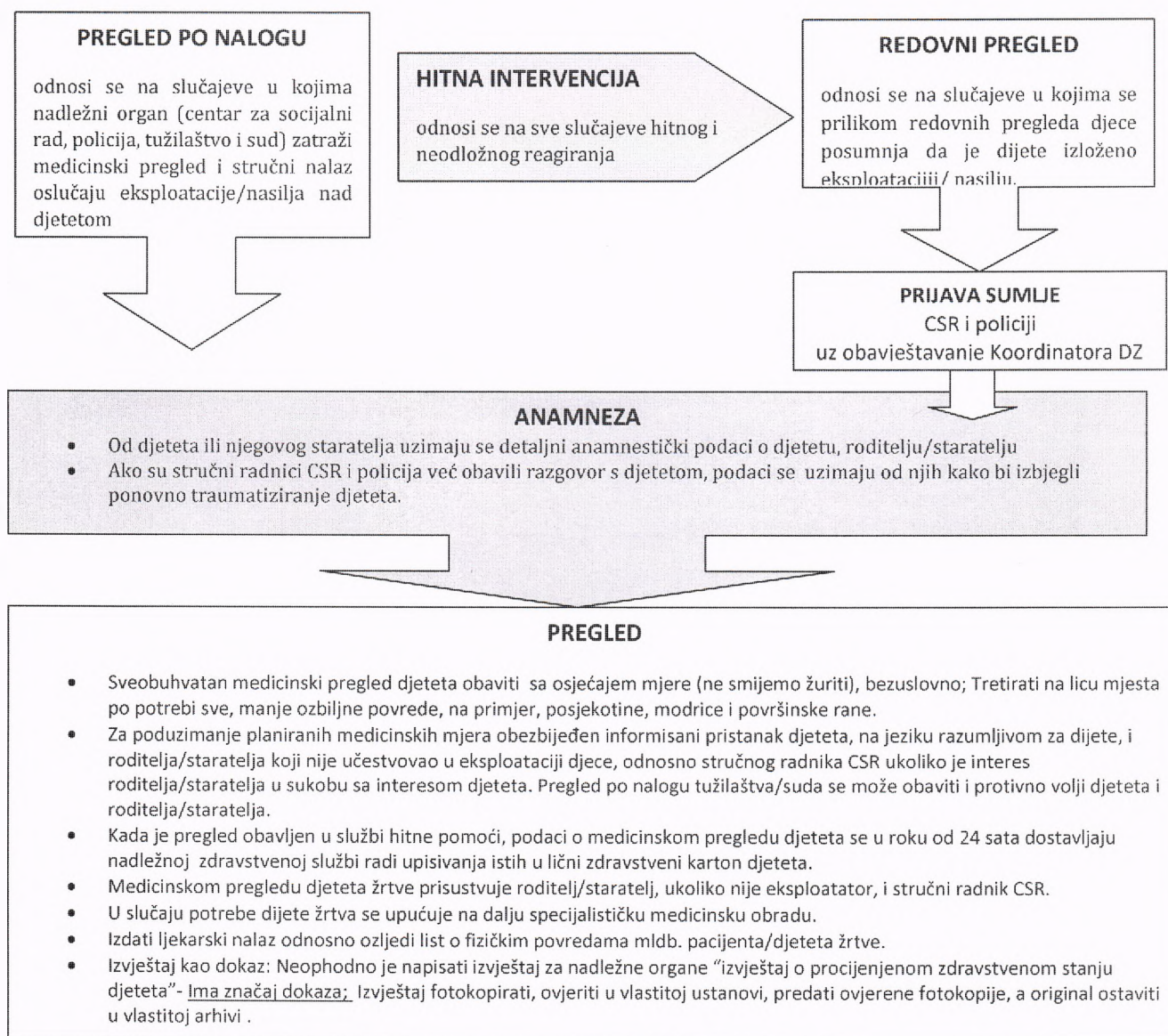
Koordinator DZ odaziva se na poziv Centra odnosno, općinske Grupe za sigurnost djece i *učestvuje na sastanku/konferenciji slučaja* gdje se razmatra situacija djeteta i donositi odluka o mjerama zaštite i uslugama koje će se pružiti djetetu i porodici. Koordinator DZ učestvuje i sprovođenju plana zaštite odnosno pružanja usluga koje budu dogovorene.

3.5.6. Dokumentovanje povrede i okolnosti

U skladu sa pozitivnim pravnim propisima Dom zdravlja vodi jedinstvenu evidenciju o pruženim zdravstvenim uslugama djeci žrtvama prosjačenja i drugih vidova eksploatacije, te Grupi za dobrobit djece u općini Banovići dostavlja redovne *kvartalne izvještaje* koji uključuju podatke o broju djece/žrtvama prosjačenja kojima je pružena zdravstvena usluga u izvještajnom periodu, razvrstane po spolu i starosnoj dobi, broju i vrstama pruženih zdravstvenih usluga, vrstama povreda i sl.

Podaci iz medicinske dokumentacije odnosno, iz zdravstvene evidencije djeteta pacijenta-žrtve eksploatacije, Dom zdravlja dostavlja na uvid, u obliku zapisa odnosno, izvoda iz medicinske dokumentacije, policiji, tužilaštvu, sudu i/ili drugom organu kada je to propisano zakonom i kada je od značaja za razrješavanje i dokazivanje nasilja nad djetetom, poštujući standarde utvrđene zakonom o zaštiti ličnih podataka. Ovi Podaci dostavljaju se kao službena tajna.¹⁵

HODOGRAM 4: ZDRAVSTVENI SEKTOR

3.6. ULOGA NEVLADINIH ORGANIZACIJA

Potpisnice Protokola saglasne su da nevladine organizacije imaju značajnu ulogu u prevenciji i suzbijanju prosjačenja, te adekvatnoj zaštiti i rehabilitaciji žrtava prosjačenja. Step en uključenosti nevladinih organizacija u realizaciju ovog Protokola zavisi od vrste djelatnosti i programskih aktivnosti koje realizuju na području općine Banovići, kao i od stručnih ljudskih kapaciteta sa kojima raspolažu.

Posebne odgovornosti u primjeni Protokola imaju nevladine organizacije koje se bave:

- prevencijom i zaštitom djece od prosjačenja i drugih oblicima eksploatacije djece;
- organizovanjem i realizacijom edukativnih i psihosocijalnih programa za djecu;
- programima zdravstvene intervencije (terapeutski tretman djeteta i/ili roditelja);
- pružanjem direktnih servisa za djecu u riziku i njihove porodice: usluga poludnevnog i cjelodnevnog zbrinjavanja djece, prihvatilišta, sigurne kuće, usluga porodičnog savjetovanja, alternativnog smještaja djece bez adekvatnog roditeljskog staranja i sl.

Nevladine organizacije u skladu sa ovim Protokolom mogu biti angažovane:

- u ranoj identifikaciji djece koja su u visokom riziku od dospjevanja na ulicu ili su žrtve prosjačenja i drugih oblika eksploatacije (terenskim radom u marginaliziranim zajednicama i lokacijama na kojima borave djece koja su uključena u rad na ulici);
- u sprovođenju istraživanja i prikupljanju podataka o fenomenu, prisutnosti i rasprostranjenosti prosjačenja i eksploatacije kod djece;
- u pružanju direktne podrške djeci koja su u visokom riziku ili su žrtve eksploatacije – psihološke, edukativne i dr. vrste;
- u pružanju podrške roditeljima, ako nisu zlostavljači, u ojačavanju kapaciteta za odgovorno roditeljstvo;
- za edukaciju profesionalca u javnim institucijama i ustanovama u vezi sa ranom identifikacijom i radom sa djecom žrtvama nasilja i eksploatacije.

Nevladine organizacije koje djeluju na teritoriji općine Banovići, a koje u svom svakodnevnom radu dolaze u kontakt sa djecom koje su u riziku ili su žrtve prosjačenja i eksploatacije i njihovim roditeljima, imaju dužnost da:

- zabrinutost za sigurnost djeteta prenesu tijelima i ustanovama zaduženim za zaštitu djece od svih oblika nasilja;
- saznanja i prikupljenje informacije o djetetu koji je u riziku ili je izloženo prosjačenju i eksploataciji dostave nadležnim institucijama i ustanovama u čijem djelokrugu rada je zaštita prava djeteta;
- da sa nadležnim akterima u lokalnoj zajednici i Grupi za dobrobit djeteta učestvuju u konsultacijama o mjerama i uslugama za zaštitu dobrobiti djeteta žrtve eksploatacije;
- da na poziv Centra učestvuju u procjenama potreba i izradi Plana zaštite djeteta ili u praćenju i procjeni efekata preduzetih mjera i intervencija.

IV OBLICI, NAČIN I SADRŽAJ SARADNJE

Sva tijela i profesionalci koji rade na poslovima zaštite djece u općini Banovići:

- djeluju partnerski i uspostavljaju učinkovitije i efikasnije načine saradnje i razmjene podataka koji su značajni za konkretan slučaj eksploatacije djece;
- u slučaju prijave ili obavijesti o prosjačenju i drugim oblicima eksploatacije djece osiguravaju drugom nadležnom postupajućem tijelu odgovarajuće podatke o slučaju a radi potpunog uvida u prethodno poduzete aktivnosti s ciljem sveobuhvatne zaštite djeteta;
- uspostavljaju saradnju s drugim sudionicima koji bi u konkretnom slučaju mogli pomoći odnosno, zaštititi dijete, a prema potrebi održavaju konsultacijske sastanke slučaja (konferenciju slučaja) radi koordinacije postupanja te planiranja dugoročnog osiguranja djetetovih potreba.

U posebno hitnim slučajevima, razmjena informacija će se izvršiti odmah u neposrednom kontaktu, kako bi se bez odlaganja koordinirano poduzele potrebne mjere i radnje. Razmjena ličnih podataka djeteta vrši se u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti ličnih podataka.

Nadležna državna tijela i ustanove će lične podatke djeteta- žrtave prosjačenja i drugog oblika nasilja, te počinitelja nasilja nad djetetom, dati na korištenje drugim tijelima na njihov pisani zahtjev ili po službenoj dužnosti, ako je to potrebno radi obavljanja poslova u okviru zakonom utvrđene djelatnosti. Pisani zahtjev mora da sadrži svrhu i pravni osnov za korištenje ličnih podataka, te vrstu ličnih podataka koji se traže. Izuzetno, u slučaju potrebe hitnog i neodgodivog poduzimanja mjera za zaštitu zdravlja i života djeteta podaci se mogu razmjenjivati i na telefonski zahtjev.

O zahtjevu nevladine organizacije za dostavljanjem ličnih podataka djeteta žrtve eksploatacije odlučuje se u svakom konkretnom slučaju, na osnovu pisanog zahtjeva i jasno obrazložene svrhe radi koje se podaci zahtjevaju, a u skladu sa odredbama Zakonom o zaštiti ličnih podataka i Zakona o slobodi pristupa informacijama.

V EDUKACIJA STRUČNJAKA ZA PRIMJENU PROTOKOLA

Edukacija profesionalaca iz različitih oblasti treba da omogući da se razvije i održava specifična kompetencija profesionalaca na planu zaštite dece od prosjačenja i svih drugih oblika eksploatacije.

Edukacija treba da bude kontinuirana i postepena i da ima različite nivoe:

- **osnovna edukacija** treba da obuhvati zaposlene (osoblje) u ustanovama i drugim organizacijama koje se bave djecom, kako bi stekli minimum znanja i vještina koje su neophodne za prevenciju, prepoznavanje, procjenu i reagovanje na prosjačenje i druge vidove eksploataciju djece i kako bi bili upoznati sa redoslijedom postupaka za zaštitu djeteta sadržanim u ovom Protokolu, uključujući i saznanja o timu u njihovoj ustanovi odnosno, o osobama koje imaju više specifičnih znanja o ovoj problematici, a koje mogu konsultovati u slučaju potrebe;
- **viši nivo edukacije** treba da obuhvati profesionalce (timove profesionalaca) koji se neposredno bave zaštitom djece u pojedinim oblastima, a koji treba da im obezbijedi detaljno poznavanje postupaka u okviru procesa zaštite djeteta, uključujući prepoznavanje, otkrivanje, prijavljivanje i spremnost na specifične intervencije, specifična znanja i vještine vezane za multisektorsku saradnju u procesu zaštite dece od prosjačenja i svih drugih oblika eksploatacije, što podrazumeva dobro poznavanje

nadležnosti i specifičnih zadataka u okvirima svakog pojedinačnog sistema zaštite, načine razmjene informacija i međusobne saradnje.

Timovi profesionalaca trebaju biti osposobljeni da prepoznaju djecu koja su u riziku od svih vidova eksploatacije, što uključuje i trgovinu ljudima.

•specijalizirana edukacija treba obuhvatiti određeni broj profesionalaca u zdravstvu, obrazovanju, socijalnoj zaštiti, pravosuđu i policiji, kako bi stekli specijalizirana znanja, vještine i kompetencije za rad s djecom žrtvama.

VI PRAĆENJE PRIMJENE PROTOKOLA

Primjenu ovog Protokola prati Grupa za dobrobit djece općine Banovići koja redovno, na godišnjoj osnovi, najkasnije do 31. januara tekuće godine, sačinjava Izvještaj o primjeni Protokola za prethodnu godinu, koji se putem Centra, kao sastavni dio godišnjeg izvještaja o radu ove ustanove, podnosi Općinskom vijeću Banovići na razmatranje i usvajanje.

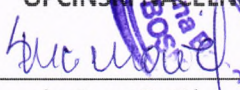
VII ZAVRŠNE ODREDBE

Sve institucije i ustanove koje učestvuju u zaštiti djece od prosjačnja i drugim oblicima eksploatacije koje djeluju na području općine Banovići dužne su postupati u skladu s aktivnostima određenim ovim Protokolom.

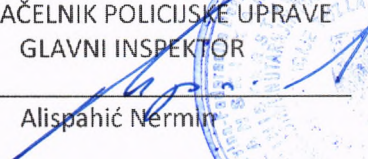
Potpisivanjem ovog Protokola sve institucije i ustanove, potpisnice Protokola, dužne su da upoznaju svoje službe/odjeljenja/ustanove iz svog djelokruga rada s činjenicom njegovog donošenja, da osiguraju njegovu dostupnost, da osiguraju edukaciju i superviziju svojih uposlenika te da poduzmu potrebne mjere radi njegove dosljedne primjene.

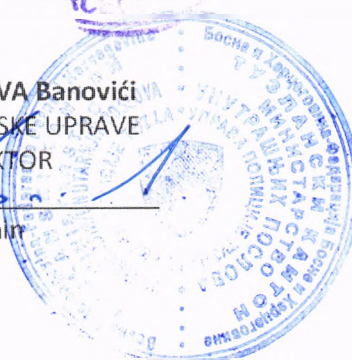
U slučaju propusta u izvršenju ili ne izvršenju obaveza od potpisnica Protokola, uključujući i sve organizacione jedinice unutar njihovog djelokruga rada, preduzeti će se sankcije protiv pravnog lica ili uposlenika koji je napravio propust, u skladu sa zakonom, ovim Protokolom i opštim aktima potpisnica Protokola.

Ovaj Protokol stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Općine Banovići“.

Po ul.
OPĆINA BANOVICI
OPĆINSKI NAČELNIK

dr. Bego Gutić

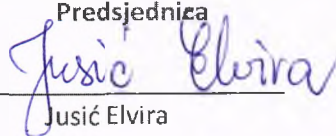
POLICIJSKA UPRAVA Banovići
NAČELNIK POLICIJSKE UPRAVE
GLAVNI INSPEKTOR

Alispahić Nermin

JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BANOVICI
Direktor

Tufekčić Nevzet dip.politolog

Aktiv direktora osnovnih škola Banovići
Predsjednica

Jusić Elvira

JZU „DOM ZDRAVLJA“ Banovići

Vd. Salkić dr. Mehmed specijalista
porodične medicine

JU „MSŠ BANOVIĆI“ U BANOVIĆIMA

Dr.sc Said Hasabegović

